

УДК 32.001

Дмитро Шевчук

ПОЛІТИЗАЦІЯ ЖИТТЯ В КОНТЕКСТІ БІОПОЛІТИКИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена проблемі політизації життя в межах сучасної біополітичної парадигми. Звернуто увагу на зв'язок біополітики із органіцистичними концепціями держави. Також у статті здійснено аналіз основних типів біополітики: біополітика як адміністративні та юридичні регуляції, як танатополітика, як біополітичне виробництво та як імунізація. Окремим аспектом є розгляд питання про вплив біополітики на сучасний публічний простір, що проявляється в феномені метрополісу (М. Гардт і А. Негрі).

Ключові слова: біополітика, життя, політичний світ, танатополітика, біополітичне виробництво, імунізація.

Shevchuk D. The politicizing of life in context of biopolitical: philosophical analysis

The article is devoted to the problem of politicizing the life in the frame of modern biopolitical paradigm. The politics is determining as management (or manipulation) the biological nature within biopolitical paradigm. Thus the general tendency of political world is politicizing the life. We should also mention the possibility to interpret the biopolitics as a kind of methodological or research perspective in context of analyzing the politics. Author pays attention to the connections between biopolitics and organic theories of state. The promotion of biopolitics reveals natural conditions of political life. It's manifested as awareness of the representatives of power that they manage population, and thus the concept of political can be reduced to such concepts as fertility, mortality, growth, health, retirement etc. Also in the present article it's analyzed the main types of biopolitics: 1) biopolitics as administrative and juridical regulations (as example, we can name the regulations concerning the researches of DNA, cloning, pharmaceutical and others); 2) as tanatopolitics (tanatopolitics is the most expressive presentation of negative dimension of biopolitics. The phenomenon of tanatopolitics arises from the biopolitical interpretation of modernity (M. Foucault) and philosophical interpretation of totalitarianism (H. Arendt). The idea of tanatopolitics is developing by G. Agamben within his social and philosophical project of homo sacer); 3) as biopolitical production (production method, through which the sociality is produced); and 4) as immunization (in the frame of such comprehension the constant threat of living in the modern world is postulated. It's also stated that to overcome this threat we should use the method of immunization which has understood in biological aspect (protective reaction of the body against disease) and social and juridical aspect (as the protection of individuals from exposure to certain legal rules)). The particular aspect of the article is analysis of question concerning the biopolitical impact on the modern public space, which is manifesting through the phenomenon of metropolis (M. Hardt, A. Negri).

Key words: biopolitics, life, political world, tanatopolitics, biopolitical production, immunization

Шевчук Д. Политизация жизни в контексте биополитики: социально-философский анализ

Статья посвящена проблеме политизации жизни в рамках современной биополитической парадигмы. Автор обращает внимание на связь биополитики с органицистическими концепциями государства. Также в статье проанализированы основные типы биополитики: биополитика как административные и юридические регуляции, как танатополитика, как биополитическое производство и как иммунизация. Отдельным аспектом является рассмотрение вопроса о влиянии биополитики на современное публичное пространство, что проявляется в феномене метрополиса (М. Хардт и А. Негри).

Ключевые слова: биополитика, жизнь, политический мир, танатополитика, биополитическое производство, иммунизация.

Визначаючи різноманітні неавтентичні способи політичного буття, характерні для сучасності, важко обійти увагою біополітику як форму здійснення політики, що трактує політичне через призму біологічного. Концепт “біополітики” розуміється як один із ключових сучасної політичної та соціальної філософії, започатковуючи новий етап рефлексії над проблемою політичного (Р. Еспозіто). Проте драгливими залишаються питання, чи біополітика стосується реальних процесів, а чи лише є теоретичною (чи загалом дискурсивною) репрезентацією сучасного стану політичного світу? Наприклад, на користь розуміння біополітики лише до способу інтерпретації політики може бути ототожнення біологічного зі статистичним, коли про смертність, народжуваність, захворюваність ітд. говорять через призму статистичних даних. Разом з тим маємо тут справу із віртуалізацією соціального (Ж. Делез, Ж. Бодрійяр). Постає проблема відтворення за допомогою статистичних даних певних соціальних фактів, що передбачає формування соціальності: “Завданням статистики є схоплення у формі часових серій не

стільки даних, скільки соціальні акти (вмирання, народження, купівля, продаж, і т. д.), а також напруги (“прагнення” і “переконання”); таким чином вона здатна представляти соціальні стосунки в категоріях тенденцій і змін, оскільки тільки це робить можливим схоплення непередбачуваності, що характеризує публічність” [10, с. 29]. Відтак перехід від абстрактного (статистичного) рівня біополітики до реальних соціально-політичних процесів здійснюється через формування (чи навіть конструювання) соціально-політичних процесів, що спирається на дані статистики.

У межах біополітичного підходу політика визначається як управління (чи навіть маніпуляція) біологічною природою, в першу чергу, людини. Таким чином, загальною тенденцією політичного світу визначається політизація життя. Органічне життя набуває статусу корисного матеріалу, що може бути використаний у політичних цілях. До цього можемо додати суперечки другої половини ХХ століття довкола поняття “людської природи”, які мали загалом науковий характер (відбувалися передусім у межах таких дисциплін, як соціобіологія, психологія, антропологія), але часто набували й соціально-політичного виміру, оскільки пов’язувалися із рухами протистояння расизмові, сексизмові та викликаним ними політичним нерівностям тощо. В контексті останнього варто звертати увагу на нові форми реалізації політики, що виростають на ґрунті нових форм суб’єктизації та творення ідентичності, що протистоять біополітичним технологіям дисциплінування тілесності в межах публічного простору.

Окремо варто згадати про можливість трактування біополітики як певної методологічної чи дослідницької перспективи в рамках досліджень політики. Витворюється щось на кшталт біополітології як на-пряму політологічного дослідження, що ставить за мету дослідження взаємозв’язку між біологічними та політичними концепціями і має демонструвати причини і форми політичної поведінки. Такі дослідження передбачали використання в межах політологічного аналізу результатів досліджень зі сфери біології, етіології, генетики, фізіології чи біхевіоризму. Т. Лемке виокремлює три загальних аспекти таких біополітологічних досліджень: по-перше, усі вони приймають, що політичні дії спричиняються біологічними чинниками, які об’єктивно дані; по-друге, сутність цього підходу передбачає практичні наслідки витворення раціональної політики, яка узгоджується із біологічними умовами; по-третє, такий підхід ґрунтується на спостереженні, на основі якого він прагне об’єктивно описувати форми політичної поведінки та процеси інституціоналізації [11, с. 16–17]. Певним варіантом такого біополітологічного підходу є розробки цілісних концепцій політичного життя людства, що здійснюються в межах еволюціонізму.

Як приклад вищезазначеного, можемо назвати проект Френсиса Фукуями, присвячений вивченню походження політичного порядку. Важливого значення для розуміння причини та особливостей розвитку й регресу політичного порядку надається біологічним універсалам. Саме вони вважаються фундаментом, на якому здійснюється еволюція соціально-політичних форм організації людства. Для окреслення цих універсалий Фукуяма звертається до досягнень сучасної біології, будучи переконаним, що біологічні задатки людини закладають фундамент політичного порядку. Людська природа – це, певною мірою, остання інстанція виявлення біологічного підґрунтя політики; відштовхуючись від неї здійснюється пошук джерел морального порядку та соціальної організації. Спільні біологічні задатки, згідно з Ф. Фукуямою, не детермінують політичної поведінки, проте вони формують і обмежують характер можливих інституцій [8].

Небезпека сучасної біополітики може бути потрактована як результат стирання меж між природним і людським. Втручання в природу та її трансформація (наприклад, генна модифікація), підлаштування природного під політичне (наприклад, розчеплення атому, винайдення ядерної зброї) зумовлює екзистенційну кризу, що має наслідки для буття сучасної людини. Ханна Арендт, наприклад, вказує на небезпеку втручання в природу та створення людиною природних процесів, оскільки воно набуває характеру невід’ємної складової людського існування. Відтак сучасність починає характеризуватися неприродним зростом того, що є природним. Нас постійно починає переслідувати непередбачуваність наслідків, що не долається навіть технічним управлінням людськими справами [1, с. 66–67].

Утвердження біополітики виявляє натуральні умови політичного буття. Йдеться про певне усвідомлення влацями, що управляють вони населенням (популяцією), а відтак політичне можна редукувати до таких понять, як народжуваність, смертність, приріст, здоров’я, старість тощо. Саме ці поняття набувають смислового значення для вироблення політичних стратегій. Людина, з одного боку, постає як форма біологічного життя, що піддається маніпуляціям з боку влади, а з іншого – як той, хто здійснює постійний контроль за життям. Біологічним порогом політичного світу постає “тіло занурене в простір політики”, якщо скористатися виразом з праці М. Фуко “Наглядати і карати”.

Біополітика ґрунтується на технології уявлення про політичне життя, що передбачає тенденцію інструменталізації та дисциплінування імагінативної здатності людини. Йдеться про переформатування соціальної уяви та впровадження способів розуміння політичного за допомогою його натуралізації. Зокрема, помислення політичного світу через використання згаданих вище категорій, що презентують спільнотне як популяцію, якраз і вказує на таке переформатування соціальної уяви.

Біополітична парадигма в осмисленні політичного, певною мірою, виводиться із філософії життя. Цей напрям, що постав у середині ХІХ століття, на перше місце ставив категорію “життя”, що мала

вказати на первинність стихійних сил, які не вкладаються в рамки раціонально облаштованого культурного простору. Категорія “життя” була покликана позначати органічне буття, яке протиставляється “мертвим”, “застиглим” формам організації матеріального, господарського виміру людського буття. У межах цієї філософської традиції зустрічаємо твердження про переплетіння життя і політики, яка виражається у формулі “політика у найвищому сенсі – це життя, а життя – це політика” (О. Шпенглер).

Можемо зауважити певний парадокс: філософія життя виражає реакцію щодо новочасного та просвітницького раціоналізму, протиставляючи розумові сили життя із його ірраціональністю, і в той же час у соціально-політичному плані виведення життя як основної ідеї сприяло утвердженню технологій маніпуляції органічним началом людського буття. Можливо, пояснення можемо знайти в працях Георга Зіммеля, який твердив про конфлікт, що назрів у культурі XIX століття. Культурфілософська суть цього конфлікту полягала в тому, що культура нібито не висунула жодної центральної ідеї, яка могла б організувати її смисловий простір. Життя відтак постало в чистій безпосередності, що й стало причиною конфлікту в культурі. Зіммель так описує наростання конфлікту культури: “Як тільки життя піднеслося над суто тваринним станом до деякої духовності, а дух, своєю чергою, піднявся до стану культури, в ньому виявився внутрішній конфлікт, наростання і розв’язка якого є шляхом оновлення всієї культури” [2, с. 378]. У цій ситуації життя може або з самого себе створити нові структуровані “метафізичні” передумови для форм соціокультурної організації, або залишитися безформною масою, яка знищує культуру. Втрата зв’язку із традиційними та класичними системами цінностей, що виразилося у діагностиці нігілізму (Ф. Ніцше, О. Шпенглер та ін.), зумовило неможливість витворення актуальної на той час метафізики політичного світу, яка б організувала його. Саме так життя втрачає культуротворчу здатність і саме перетворюється на об’єкт експлуатації за допомогою технологічних форм організації соціально-політичного простору, що спираються на інструментальну раціональність. Останнє й породжує феномен біополітики.

Зосередження уваги на категорії “життя” пов’язується із породженням органіцистичних теорій держави й суспільства. Варто зауважити, що як порівнювання держави до живого організму, так і критика цієї ідеї, має давню історію й сягає античних часів. Однак у XIX – на початку XX століття ця ідея починає претендувати на статус філософської та соціальної теорії, а також і певного політичного проекту. Органіцистична теорія суспільства розроблялася, наприклад, у межах позитивізму (О. Конт, Г. Спенсер). Чи не найбільш відомою є теорія дежаві як живого організму Рудольфа Челлена, якого вважають автором терміна “біополітика”. Держава розуміється як вираження того ж фундаментального типу, що й людина. Відповідно, вона наділена тими ж самими органічними рисами й має здатність до росту. Як будь-яка жива істота, держава наділена життєвою силою і вступає в боротьбу за виживання. Ця боротьба виражається у розширенні свого простору, що регулюється законами природи. Політика передбачає лиш слідування законам природної необхідності.

Органіцистична соціальна філософія часто пов’язується із консервативною ідеологією, передбачаючи існування певної органічної цілісності, що передує буттю окремих індивідів. Життя при цьому набуває не тільки біологічного значення, але й містичного, як невід’ємне підґрунтя духу народу. Покладеність життя поміж біологічним та містичним його трактуванням витворює політичний проект, згідно з яким життя уособлює силу, покликання на яку стає стимулом для дії, з іншого – критерієм, який визначає необхідність біологічної корекції “тіла народу” (прикладом чого є євгеніка).

Біополітика постає як певна парадигма політичного світу. Однак концептуальна репрезентація біополітики в межах філософського осмислення презентує її декілька типів, які маємо намір узагальнено запрезентувати.

1. Першим загальним типом є біополітика як адміністративні та юридичні регуляції, що стосуються впровадження біотехнологій у життя суспільства. “Біотехнології” – термін, який почав широко використовуватися в 70-х роках XX століття. Одним із аспектів цього типу біополітики є регулювання наукових досліджень, що стосуються ДНК, клонування, фармацевтики тощо. Сюди ж можемо віднести екологічну інтерпретацію біополітики, яка визначається як альтернатива політиці держави (чи навіть наддержав, що домінують в економічному, геополітичному відношенні).

2. Другий тип, який прагнемо виокремити – біополітика як танатополітика. Цей тип можна визначити, відштовхуючись від загального окреслення двох вимірів біополітики – позитивного (афірмативного, продуктивного, запобіжного) та летального (негативного, деструктивного). Танатополітика є найбільш виразною презентацією негативного виміру. Феномен танатополітики видобувається із біополітичної інтерпретації сучасності (М. Фуко) та філософської інтерпретації тоталітаризму (Х. Арендт). Ідея танатополітики розвивається Дж. Агамбенем у рамках його соціально-філософського проекту *homo sacer*. Формування та здійснення танатополітики передбачає не лише політизацію життя, але й політизацію смерті. Зрештою, обидві категорії “життя” і “смерть” розуміються як такі, що позначають не стільки природні явища життя і смерті чи об’єктивні факти, з якими має справу наука, скільки результат політичного рішення: “... [сьогодні – Д. Ш.] життя і смерть не є реальними науковими поняттями, але поняттями політичними, які як такі набирають, здобувають точне значення лише в міру рішення” [6,

с. 164]. У цьому твердженні Дж. Агамбена виявляється безпосередній вплив децизіонізму К. Шміта, інтерпретація якого відіграє роль вказівки на рухливості біополітичних меж між життям і смертю. При цьому варто пам'ятати про особливості інтерпретації шмітівської політичної філософії в працях Агамбена, яку характеризують як “поглинання біополітичних концепцій політично-правовою сферою виключення”, що передбачає політизацію біологічної структури життя [12, с. 49].

Проводячи певну аналогію із Шмітовою “Політичною теологією” можемо ствердити, що біополітика в контексті танатополітичної реалізації здобуває характеристики суверенної політики. Не йдеться про персоніфікацію феномену біополітики, але радше про закладання певної логіки смислу, що впорядковує політичний світ, зумовлюючи тим самим існування таких феноменів, як життя і смерть лише через призму репрезентації їх у статусі результатів політичного рішення. У цьому контексті варто згадати, що більшість дефініцій біополітики зосереджує увагу на моменті рішення, що імпліцитно міститься в позиції щодо визначення біологічного: “Поняття біополітики ставить під питання традиційний топологічний порядок того, що таке політичне. Згідно з цим порядком політика визначається у зв'язку із тим, що людина як *zoon politikon* підноситься над звичайним біологічним існуванням. Біополітика демонструє, що на перший погляд стабільна межа між природою і політикою, яку повинні визначати як натуралістичний, так і політистичний підходи, є менше точкою відліку, аніж ефектом політичної діяльності” [11, с. 31–32]. Іншими словами, редефініція основних понять, за допомогою яких традиційно описувався політичний світ, здійснюється в межах біополітичної парадигми як акт політичного рішення.

Сказане вище зосереджує увагу на певному парадоксі, який закладається розумінням біополітики як танатополітики. Суть його у тому, що біополітика ніби перевищує саму себе, адже тепер політика стосується не життя, а смерті. Цей парадокс знімається, якщо брати життя не лише в його вітальності, але й летальності, що передбачає відсилання до натурального. Тож загалом йдеться про “натуралізацію” політики та редукцію до натуральних закономірностей вимірів політичного світу. Зрештою, такий семантичний парадокс криється в самому понятті біополітики, адже воно стосується, з одного боку, біологічних особливостей, а з іншого – принципово небіологічних феноменів.

Говорячи про концепцію біополітики як танатополітики, зокрема у версії Дж. Агамбена, варто звернути увагу на низку недоліків, що вимагають критичного відношення до них. Наприклад, не надто чіткою є аргументація тез, які висловлює Агамбен, оскільки досить часто він покладається на асоціації та натяки, досягаючи деконструктивістського ефекту “викриття”, майже “філософської сенсації”, що однак не дозволяє послідовно та раціонально доводити свої ідеї. Наприклад, німецький дослідник Томас Лемке вказує на три комплекси проблем у агамбенівському розумінні біополітики: юридичний (аналітична концентрація на проблемах права), державоцентристський (зосередження уваги на негативних тенденціях розвитку сучасної держави) та квазіонтологічний (розуміння життя в працях Агамбена є переважно статичним і неісторичним). Ці комплекси проблем, згідно із Томасом Лемке, зумовлені тим, що Агамбен твердить про непродуктивність біополітики й не бере до уваги того, що у цьому випадку біополітична парадигма просто вичерпується, оскільки людське буття витворюється лише для того, щоб бути спотвореним та знищеним. Недоліком агамбенівської політичної філософії є також розгляд держави як джерела небезпеки для буття людини в сучасному політичному світі, що безпосередньо пов'язане із здійсненням біополітики [11, с. 60–63].

3. Біополітика як біополітичне виробництво. Поняття “біополітичне виробництво” зустрічаємо в працях А. Негрі і М. Гардта (“Імперія”, “Множинність”). За допомогою нього осмислюється такий спосіб виробництва, за допомогою якого здійснюється продукування соціальності. Цей спосіб виробництва приписують сучасному стану капіталізму, тобто “пізнього капіталізму”, що відображає особливості постмодерної культури (Ф. Джеймсон) й у своїй суті містить тенденцію до інтенсифікації продукування. Крім того, в контексті біополітичного виробництва, як його розуміють А. Негрі і М. Гардт, продукуються суб'єкти, які мають стати виробниками. Відображає це своєрідне гасло сучасного стану політики, економіки і культури: “В біополітичній сфері життя призначене працювати заради виробництва, а виробництво – заради життя” [4, с. 44]. Імперія (поняття, яке використовують А. Негрі і М. Гардт для позначення глобалізованого світу) витворює нематеріальні мережі виробництва, мови, комунікації та світу символів. Ці мережі виявляють тенденцію біовлади до продукування соціальності. Тим самим мав би виявитися революційний та емансипаційний потенціал біополітичного виробництва: “Мережі суспільних виробників складають кровоносну систему Імперії, і якщо б вони відмовилися від відповідних відносин влади, вийшли з них, Імперія просто розвалилася б, перетворившись на позбавлену життя купу” [5, с. 403]. Разом з тим можемо поставити питання, чи можлива політична альтернатива на основі потенціалу множинності, закладеного біополітичним виробництвом. Сумнів виростає із принципового нерозрізнення економічних, політичних та соціальних питань, що визначається як характеристика біополітики. Таке нерозрізнення, з погляду М. Гардта і А. Негрі робить позбавленим смислу встановлення автономії політичного – “...політична влада не орієнтується більше лише на вироблення норм і підтримку порядку в публічних справах, але повинна також ввести в справу виробництво суспільних

відносин у всіх сферах життя” [5, с. 402]. Переплетеність різних сфер – політичної, економічної, соціальної – це закономірний результат еволюції Імперії, що здійснюється у вигляді породження нової форми суверенітету. Тож можемо ствердити неочевидність можливості змін у контексті еволюції Імперії та Множинності, оскільки вона не допускає смислової революції політичного світу, яка могла б стати передумовою для витворення парадигми автентичної політики, в межах якої можна досягнути розуміння політичного.

4. Біополітика як імунізація. Таке розуміння біполітики відсилає до концепції *comunitas* та *imunitas* Р. Еспозіто. Вихідна теза цієї концепції постулює наявність постійної загрози живому в сучасному світі. Спосіб зарадити цьому описується через відсилання до поняття імунітету, яке має біологічний сенс (захисна реакція організму проти хвороб) та соціальний і юридичний сенс (як захист індивіда від дії певних юридичних норм). Імунізація в її соціально-політичному вимірі розуміється як спосіб протидії індивіда тоталізуючій дії суспільства (*communitas*). Парадигма імунізації, яку прагне описати Р. Еспозіто, має тенденцію поєднати *bios* і *nomos* та ґрунтується на твердженні, що жоден вид влади не існує зовні щодо життя, так само як і жоден вид життя не знаходиться за межами влади. Відтак влада в межах цієї парадигми розуміється як інструмент збереження життя [7, с. 46].

Основним предметом імунізації є тіло. Таким чином, виходимо на проблему політичної маніфестації тілесності в межах біополітичної парадигми та виведення тілесності за її межі. Зокрема, біополітика витворює гібрид, що поєднує в собі “суверенне тіло” (Т. Гобс) та “тіло популяції” (М. Фуко). Але й цим не можна обмежитися. Політичний світ, який піддається тенденціям сучасної культури, що переживає етап інформаціоналізму та віртуалізації феноменів, містить форму тілесності, що виражається концептом “тіло без органів” (Ж. Делез, Ф. Гватарі). Слідом за В. Подорогою, можемо подати таку дефініцію цього концепту: “Тіло-без-органів – це не тіло-об’єкт, якщо воно й існує, то по інший бік від загальноприйнятого уявлення про тілесну реальність, поза власним образом і тілесною схемою (просторово-часових і топологічних координат), поза анатомією і психосоматичною єдністю” [3, с. 29]. Ймовірно, можна пов’язати утвердження феномену “тіла без органів” із наслідками імунізації, яка прагне зберегти індивідуальне тіло від втручання як суверенної влади, так і дисциплінарної влади, що прагнуть включити в колективне тіло, виводить його за межі анатомії.

Насамкінець, варто ще раз повернутися до питання про вплив утвердження біополітичної парадигми на публічний простір. У першу чергу, він проявляється в тому, що опис публічного простору за допомогою біополітичних категорій формує особливий дискурс філософського та наукового осмислення політики. Часто можемо зустріти твердження, що панування біополітичної парадигми перетворює політичний світ у щось на кшталт ідеальної в’язниці, *паноптикону* чи концтабору (М. Фуко, Дж. Агамбен). Дещо іншу перспективу окреслюють М. Гардт і А. Негрі. Для окреслення стану публічного простору в часи біополітики вони використовують поняття метрополісу, за допомогою якого прагнуть вказати на можливість опису сучасного міста біополітичними категоріями. Відштовхуючись від діагностити тотальної метрополізації світу, що зустрічаємо в працях А. Негрі і М. Хардта, визначимо метрополіс як політичний простір, який перетворює сучасний *поліс* на місце, де відбувається необмежене виробництво *спільного*, тобто це фабрика, що продукує спільне благо. Вона втілює в собі як позитивні, так і негативні тенденції політики, економіки і культури нашого часу [9]. З одного боку, феномен метрополісу виявляє, що біополітичне виробництво виводить політичне за межі відношення публічне-приватне. Відтак необмежене виробництво спільного блага, зумовлює його смислову інфляцію. Однак, з іншого боку, будучи місцем біополітичного виробництва, метрополіс є простором, де люди розділяють засоби, комунікують одне з одним, обмінюються благами та ідеями.

Однією із рис метрополісу як нового типу політичного простору, згідно із М. Гардтом і А. Негрі, є відкритість на випадкові зустрічі. Відтак для реалізації емансипативної програми й утвердження автентичних вимірів політичного світу варто перетворити метрополіс як простір випадкових зустрічей на простір організації і політики. Тобто можемо стверджувати, що у своїй праці М. Гардт і А. Негрі шукають шлях перетворення метрополісу на *поліс*, тобто можливість перетворити її на простір, де поодинокі зустрічі будуть політично організованими. Таке прагнення авторів “Спільного блага” пояснюється вкоріненням у марксизм (їх позицію можемо охарактеризувати як постмарксизм). Одне із завдань, яке ставить перед собою марксизм сьогодні, – це пошук у сучасних політичних та економічних умовах нових способів організації робітників, безробітних, маргіналів тощо.

У кожному разі, в сучасному світі, в якому, як демонструє статистика, більшість населення живе в містах, феномен метрополісу стає закономірним. А тому політична організація потенціалу метрополісу, який проявляється через вільні зустрічі індивідів, дозволить створити мережевість, яка перетворить політичний світ на простір, де може бути досягнуте спільне благо.

Парадигма біополітики торкається основних вимірів політичного світу (таких як публічне і приватне, індивідуальне і спільнотне), переформатовуючи їх. Горизонтом такого переформатування є інтерпретація соціального та політичного буття людини на межі між біологічним та політичним. Соціально-філософський аналіз біополітичної парадигми та феноменів, що нею породжені, дозволяє зрозуміти

особливості феномену політичного та його сучасних інтерпретацій. Таким чином, ми маємо змогу досягнути розуміння справжніх вимірів політичного світу та їх викривлень, що характерні для сучасності і можуть мати негативні наслідки для буття людини як *bios politikos*.

Література:

1. Арендт Х. Між минулим і майбутнім. – К.: Дух і літера, 2002. – 321 с.
2. Зиммель Г. Конфликт культуры // Культурология XX век. Антология. – М.: Юрист, 1995. – С. 378.
3. Подорога В. Тело-без-органов // Новая философская энциклопедия: В 4-х тт. – М.: Мысль, 2010. – Т. 4. – С. 29.
4. Хардт М., Негри А. Империя. – М.: Праксис, 2004. – 440 с.
5. Хардт М., Негри А. Множество: война и демократия в эпоху империи. – М.: Культурная революция, 2006. – 559 с.
6. Agamben G. Homo sacer: Sovereign Power and Bare Life. – Stanford: Stanford University Press, 1998. – 199 p.
7. Esposito R. Bios: biopolitics and philosophy. – Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 2008. – 231 p.
8. Fukuyama F. The Origins of Political Order. From Prehuman Times to the French Revolution. – New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011. – 608 p.
9. Hardt M., Negri A. Commonwealth. – Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2009. – 434 p.
10. Lazzarato M. Nowa definicja pojęcia “biopolityki” // Praktyka teoretyczna. – 2011. – Nr 2-3. – S.
11. Lemke T. Biopolitics. An Advanced Introduction. – New York, London: New York University Press, 2011. – S. 27–36.
12. Luisetti F. Carl Schmitt and Giorgio Agamben: from biopolitics to political romanticism // Journal of Philosophy of Life. – 2011. – Vol. 1. – No. 1. – P. 49–58.

Рецензент – доктор філософських наук, професор **І. М. Предборська**